

Teach Yourself Samskrit

संस्कृतस्वाध्यायः
द्वितीया दीक्षा

व्यवहारप्रदीपः

प्रथमः भागः

सम्पादकः
वेम्पटि कुटुम्बशास्त्री



केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालयः

नवदेहली

विषयानुक्रमणी

स्तबकः	पाठः	पाठ्यबिन्दुः	पृष्ठसंख्या
--------	------	--------------	-------------

प्रथमः भागः

1.	प्रथमः स्तबकः	प्रथमा विभक्तिः	
	1.1	प्रथमः पाठः अजन्तपुंलिङ्गाः शब्दाः	1-21
	1.2	द्वितीयः पाठः अजन्तस्त्रीलिङ्गाः शब्दाः	22-38
	1.3	तृतीयः पाठः अजन्तनपुंसकलिङ्गाः शब्दाः	39-48
	1.4	चतुर्थः पाठः हलन्त-पुंलिङ्गाः शब्दाः	49-61
	1.5	पञ्चमः पाठः हलन्त-स्त्रीलिङ्गाः शब्दाः	62-71
	1.6	षष्ठः पाठः हलन्त-नपुंसकलिङ्गाः शब्दाः	72-88
2.	द्वितीयः स्तबकः		
	2.1	प्रथमः पाठः द्वितीया विभक्तिः	89-119
	2.2	द्वितीयः पाठः तृतीया विभक्तिः	120-148
	2.3	तृतीयः पाठः चतुर्थी विभक्तिः	149-175
	2.4	चतुर्थः पाठः पञ्चमी विभक्तिः	176-201
	2.5	पञ्चमः पाठः षष्ठी विभक्तिः	202-230
	2.6	षष्ठः पाठः सप्तमी विभक्तिः	231-253
	2.7	सप्तमः पाठः सम्बोधन-प्रथमा	254-270
3.	तृतीयः स्तबकः		
	3.1	प्रथमः पाठः सर्वनामशब्दाः	271-314
	3.2	द्वितीयः पाठः अव्ययानि	315-331
	3.3	तृतीयः पाठः सप्त विभक्तयः	332-357

अभ्यासः — 31

उदाहरणानुरूपम् प्रातिपदिकम् अन्त्यवर्णं च निर्दिशत—

[उदाहरण के अनुसार मूलशब्द एवं अन्त्यवर्ण का निर्देश करें। Point out the base and their ending letters as shown in the example.]

	एक.	द्वि.	बहु.	प्रातिपदिकम्	अन्तनिर्देशः
उदा.	पयः	पयसी	पयांसि	पयस्	सकारान्तः
1.	व्योम	व्योमनी/व्योम्नी	व्योमानि
2.	बृहत्	बृहती	बृहन्ति
3.	कर्म	कर्मणी	कर्माणि
4.	वयः	वयसी	वयांसि
5.	मनः	मनसी	मनांसि
6.	तपः	तपसी	तपांसि
7.	नाम	नामनी/नाम्नी	नामानि
8.	सरः	सरसी	सरांसि
9.	अहः	अहनी/अह्नी	अहानि
10.	सच्च	सच्चनी	सच्चानि

अभ्यासः — 32

द्विवचनं बहुवचनं च लिखत—

[द्विवचन एवं बहुवचन लिखें। Write the dual and plural.]

	एक.	द्वि.	बहु.	एक.	द्वि.	बहु.
उदा.	जगत्	जगती	जगन्ति			
1.	अहः	6.	आयुः
2.	पयः	7.	वेश्म
3.	यशः	8.	चक्षुः
4.	कर्म	9.	हविः
5.	नाम	10.	धनुः

Teach Yourself Samskrit

संस्कृतस्वाध्यायः
द्वितीया दीक्षा

व्यवहारप्रदीपः

द्वितीयः भागः

सम्पादकः
वेम्पटि कुटुम्बशास्त्री



केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालयः

नवदेहली

विषयानुक्रमणी

स्तबकः	पाठः	पाठ्यबिन्दुः	पृष्ठसंख्या
--------	------	--------------	-------------

प्रथमः भागः

1.	प्रथमः स्तबकः	प्रथमा विभक्तिः		
	1.1	प्रथमः पाठः	अजन्तपुंलिङ्गाः शब्दाः	1-21
	1.2	द्वितीयः पाठः	अजन्तस्त्रीलिङ्गाः शब्दाः	22-38
	1.3	तृतीयः पाठः	अजन्तनपुंसकलिङ्गाः शब्दाः	39-48
	1.4	चतुर्थः पाठः	हलन्त-पुंलिङ्गाः शब्दाः	49-61
	1.5	पञ्चमः पाठः	हलन्त-स्त्रीलिङ्गाः शब्दाः	62-71
	1.6	षष्ठः पाठः	हलन्त-नपुंसकलिङ्गाः शब्दाः	72-88
2.	द्वितीयः स्तबकः			
	2.1	प्रथमः पाठः	द्वितीया विभक्तिः	89-119
	2.2	द्वितीयः पाठः	तृतीया विभक्तिः	120-148
	2.3	तृतीयः पाठः	चतुर्थी विभक्तिः	149-175
	2.4	चतुर्थः पाठः	पञ्चमी विभक्तिः	176-201
	2.5	पञ्चमः पाठः	षष्ठी विभक्तिः	202-230
	2.6	षष्ठः पाठः	सप्तमी विभक्तिः	231-253
	2.7	सप्तमः पाठः	सम्बोधन-प्रथमा	254-270
3.	तृतीयः स्तबकः			
	3.1	प्रथमः पाठः	सर्वनामशब्दाः	271-314
	3.2	द्वितीयः पाठः	अव्ययानि	315-331
	3.3	तृतीयः पाठः	सप्त विभक्तयः	332-357

अभ्यासः — 171

उदाहरणानुगुणम् उपसर्ग क्रियया योजयत—

[उदाहरण के अनुसार उपसर्गों को क्रिया से जोड़े। Add the preposition with the verbal form as shown in the example.]

यथा	आ	+	अगच्छत्	=	आगच्छन् ।
1.	आ	+	अनयत्	= ।
2.	आ	+	अहरत्	= ।
3.	आ	+	अरोहत्	= ।
4.	उत्	+	अपतत्	=	उदपतत् ।
5.	उत्	+	अगच्छत्	= ।
6.	उत्	+	अतिष्ठत्	= ।
7.	अनु	+	अगच्छत्	=	अन्वगच्छत् ।
8.	अनु	+	असरत्	= ।
9.	अनु	+	अकरोत्	= ।
10.	अनु	+	अधावत्	= ।
1.	प्र	+	अविशत्	=	प्राविशत् ।
2.	प्र	+	अहरत्	= ।
3.	प्र	+	अक्षालयत्	= ।
4.	वि	+	अलिखत्	=	व्यलिखत् ।
5.	वि	+	अहरत्	= ।
6.	वि	+	अस्मरत्	= ।
7.	परि	+	अहरत्	=	पर्यहरत् ।
8.	परि	+	अत्यजत्	= ।
9.	परि	+	अनयत्	= ।
10.	परि	+	अपीडयत्	= ।
11.	नि	+	अपतत्	=	न्यपतत् ।
12.	नि	+	अक्षिपत्	= ।
13.	अव	+	अनमत्	=	अवानमत् ।
14.	अव	+	अकरोत्	= ।
15.	अव	+	अगच्छत्	= ।

Teach Yourself Samskrit

संस्कृतस्वाध्यायः
द्वितीया दीक्षा

परिशिष्टम्

सम्पादकः
वेम्पटि कुटुम्बशास्त्री



केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालयः

नवदेहली

विषयानुक्रमणी

परिशिष्टम् – 1

व्यवहारप्रदीपस्य प्रथमभागस्य उत्तरदीपिका 1-48

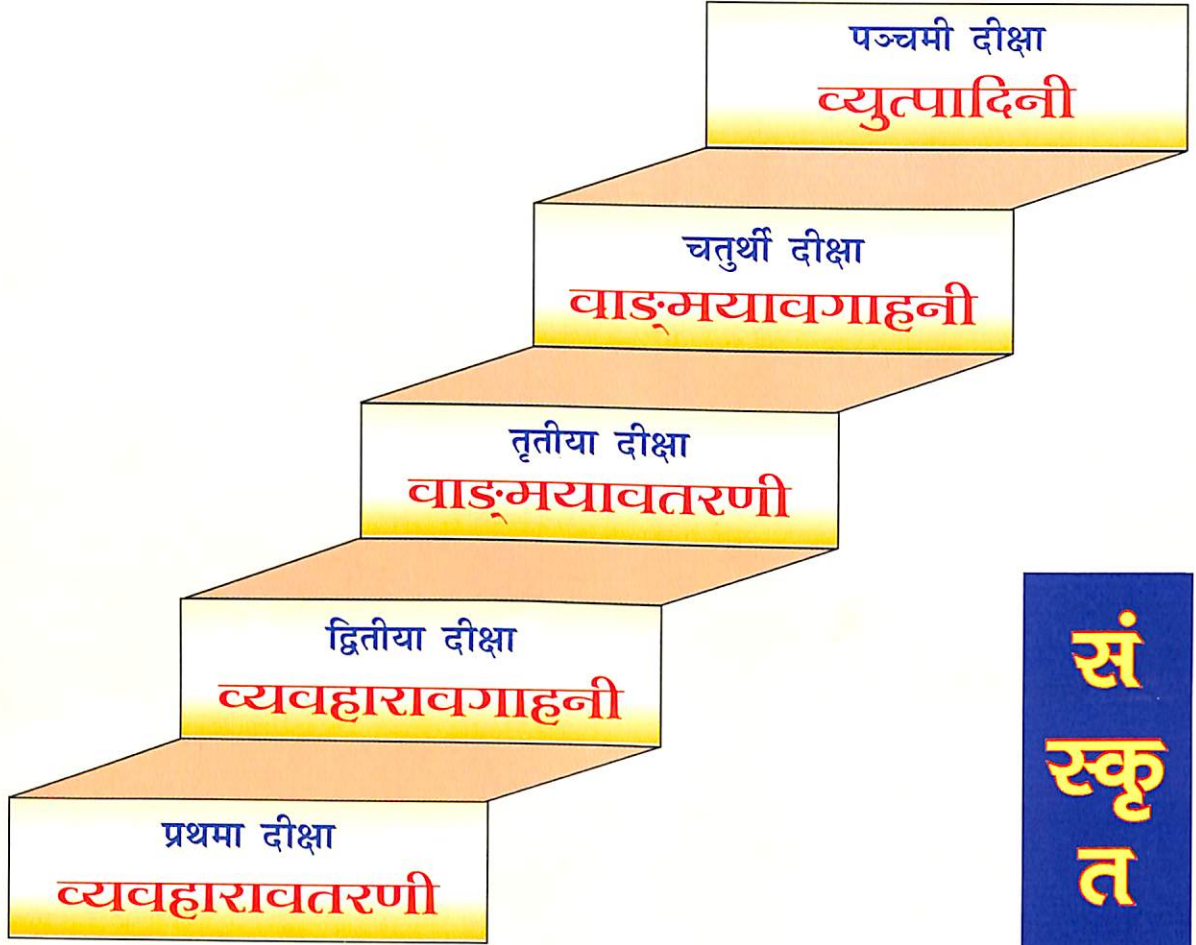
व्यवहारप्रदीपस्य द्वितीयभागस्य उत्तरदीपिका 49-108

परिशिष्टम् – 2

व्यवहारप्रदीपस्य शब्दकोशः 109-151

व्यवहारप्रदीपस्य शुद्धिपत्रम् 152

Teach Yourself Samskrit



सं
स्कृ
त
स्वा
ध्या
यः



केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालयः

संसदः अधिनियमेन स्थापितः

भारतसर्वकारस्य शिक्षामन्त्रालयाधीनः

56-57, इन्स्टीट्यूशनल एरिया, जनकपुरी, नवदेहली-110058